

Útvary národního jazyka

A) Spisovná slovní zásoba

- 1) **Neutrální** = lze je použít v různých oblastech vyjadřování

Úkol: Napište, jak hodnotíte vhodnost jazykových prostředků v následujícím textu:

Vážená maminko,

Nevhodné

píšu Ti z lyžařského zájezdu naši školy. Užíváme si nádherného počasí a pozorně nasloucháme našim instruktorům. Ne vždy se nám ale daří dosáhnout kýžených výsledků. Když se unaven vrátím z nelehkého výcviku na ubytovnu, velmi rád hovořím s ostatními chlapci. (...)

Něco takového by bylo vhodné pro mail k nadřízenému, zákazníkovi, učiteli

- 2) **Slohově zabarvená** = je vhodná v určitých druzích textu

A) Slova hovorová

Úkol: Přečtěte si výňatek textu o hovorové češtině a 1) vypište si definici hovorové češtiny 2) podtrhněte ty části textu, které se podle vás autorce podařily:

„Děkuju“ je také spisovně

11. 1. 2022 | Pravopisné jednohubky

Často se divíte, proč jako mistr světa v češtině ☺ píšu nespisovná slova: děkuju, doporučuju, miluju, maluju, píšu, můžu atd.

☆ Můžu si to dovolit proto, že vím, že nespisovná nejsou, jsou hovorová.

☆ **Hovorová čeština** je spisovný útvar určený pro polooficiální a **neoficiální projevy**.

Je to jako zahrádka před restaurací. Je to ještě restaurace, ale už na ulici...

A jako zahrádka není povinným doplňkem restaurace, tak ani všechna slova nemají hovorovou podobu.

(...)

ZDROJ: <https://alzbetavintrova.cz/dekuju-je-take-spisovne/>

Hovorová jsou pořád spisovná, ale nejsou to ta nejneutrálnější (např. děkuju je spisovné hovorové, ale neutrální by bylo děkuji)

Úkol:

Uved' neutrální variantu hovorových slov, pokud existuje:

klikat

lítat létat

husiti husité

panelák

můžu mohu

koukat dívat se

táta otec

frčet

B) Slova knižní = jistá výrazová "vznešenost" (někdy je ovšem využívá parodie nebo humor) *např. odvětit, záhy, velebit, trýzeň, rámě, ...* Někdy splývají s archaismy.

Tyto výrazy se většinou vyskytují pouze v knihách

C) Poetismy = slova užívaná v uměleckém stylu, většinou zastarávající či zastaralá; vyskytují se nejčastěji v poezii 19. století (*luna, blankyt, krůpěj, jitro*).

Tyto výrazy se většinou vyskytují pouze v poezii 19. století

D) Slova dobově zabarvená

historismy označují věci již zaniklé (*tolar, sudlice, škorně, ...*)

archaismy označují věci stále existující, pro které jsou však již nové výrazy (*šlojír* = závoj, *lučba* = chemie, ...)

neologismy

Nová slova

E) Odborné názvy, termíny

Termín má v daném oboru jen jeden význam. Mohou být i cizoslovná

B) Nespisovná slovní zásoba

a. **Dialektismy – nářečí**

Více [ZDE](#)

Podívejte se, jak může znát věta Dej mouku z mlýna na vozík. v různých nářečích:

- Střední Čechy, Praha: Dej mouku ze mlejna na vozejk.
- Střední Morava, Haná, Olomoucko: Dé móku ze mléna na vozék.
- Východní Morava, Zlínsko: Daj múku ze mlýna na vozík.
- Severní Morava, Slezsko, Opavsko: Daj muku ze mlyna na vozik.

- * Ju, to bilo více jako neska, to stromovi po polach.
- * (Ano, to bývalo více než dnes, těch stromů na polích. – střední Čechy, Litoměřice)
- * Snat nemisliš, že budu se suchou hubou tadi sed'ít.
- * (Snad si nemyslíš, že tu budu sedět se suchými ústy. – západní Čechy, Domažlicko)
- * Pan Cófál jede z Holomóca do Létohle, abe viděl rodné domek hanáckyho obra Drásala.
- * (Pan Coufal jede z Olomouce do Litovle, aby se podíval na rodný dům hanáckého obra Drásala. – střední Morava, Haná)
- * Když peče kula, tak hópnem na šalinu a přes štatl pila s muklama a kocnama na prígl.
- * (Když svítí slunce, tak nastoupíme do tramvaje a jedem přes město s děvčaty a chlapci na přehradu. – jižní Morava, Brno)
- * Ať čumiš jak ščur do ryny, tož paru takych příkladu, jak se tu vlastně dřysta.
- * (Ať se hodně divíš, tak pár příkladů, jak se tu vlastně mluví. – severní Morava, Ostrava)
- * Hele koukej, tamhle je vopuštěná vejťahová šachta.
- * (Podívej se, tamhle opuštěná výtahová šachta. – střední Čechy, Praha)

b. Obecná čeština – interdialekt

Jde o směs nářečí a hovorové češtiny. Objevuje se na celém území naší republiky (*Ty tvý malý holky šly s těma cizíma klukama na ten novej film.*)

Vznikla z středočeských nářečí pomocí cestování

c. Slova oblastní (regionalismy), tzv. **čechismy** užívané převážně v Čechách a **moravismy** užívané na Moravě a ve Slezsku

Čechismy

špitat   šeptat
přišel dlouho   přišel pozdě
hlemýžď   šnek
biják   kino, film
posvícení   hody
syrečky   tvarůžky
krám   obchod
haluz   větev
sodovka   minerálka

Moravismy

zavazet   překážet
dědina   vesnice
duchna   peřina
rožnout   rozsvítit
baňka   vánoční koule
plytký talíř   mělký talíř
suk   uzel
sdělat   sundat

d. profesionalismy

Neformální slova ustálené v určité profesi

Např. kuchař:

Sekáč - sekaný řízek
Svíce - svíčková

e. slang

To samý jak profesionalismy, akorát je to ustálené v zájmových skupinách, ne v profesích

e.g. Studentský slang, pětká - kule
Atletický, sportovka - sportovní listina

f. argot

Profesionalismy ale pro skupiny na okraji společnosti - zloděje, vězně, atd., "mluva podsvětí", většinou jí jiní nerozumí

lapák (vězení), flastr, pálka, raketa, žid (mýdlo)

Slova expresivní

- vyjadřují citovost

- mohou patřit do spisovné i nespisovné slovní zásoby

a) lichotivá

- **zdrobněliny**   zjemnit ten výraz většinou pomocí prodloužení toho slova (dům > domeček)
- **eufemismy** – zjemnění, např. *zesnout, skonat, indisponovaný* apod.
zjemnit pomocí jiného slova; zemřel > zesnul, odešel od nás
- **slova familiární** – slova užívaná v důvěrném styku (*miláček, pejsánek*)
označujeme tak osoby mám blízké (zdrobnělina jména, lásko, zlatíčko)
- **dětská slova** – užívaná dospělými při rozhovoru s dětmi (*hačat, papu*) (papat, bumbat)

b) hanlivá

barabizna, herka, křáp

- **vulgární** - nadávky
- **dysfemismy** – opak eufemismů, záměrné zhrubnutí výrazu (chcípnout, mrzák)

C) Vrstva slov cizích

Latina (např. *cyklus, republika, student, univerzita*)

Řečtina (*demokracie, hyperbola*).

Italština (*moderato, legato, adagio, piano*)

Francouzština (*manžeta, fazóna, flanel; paštika, želatina; impresionismus, rokoko; arabeska, pirueta*).

Němčina (*haléř, helma, mince, plotna, punčocha*).

Ruština (*náčelník, vesmír, vzduch*)

Polština (*kořalka, okres, vzor*)

atd.

V současné době probíhá přejímání slov především z **angličtiny** (*snowboard, skateboard, time out, skener, internet, server...*)

Patří sem i názvy značek/produktů které používáme - McDonald's, AirTag, AirPod, iPad